

6. Риндін Д. Результати конкурсу на заміщення вакантних посад артистів – вокалістів (солістів). 28.11. 2024. <https://operahouse.od.ua/rezultaty-konkursu-na-zamishchennya-vakantnyh-posad-artystiv-vokalistiv-solistiv-2/>
7. Суржина Н.А. Антологія меццо-сопрано [Текст] = Mezzo-soprano : [навч.-метод. посіб.] / Нонна Суржина ; [наук. ред. А. А. Тулянцева] ; Дніпропетр. акад. музики ім. М. Глінки. - Дніпро : Ліра, 2019. - 358 с. : іл., ноти. - Текст укр. та мовами оригіналів творів. - Бібліогр. в кінці розд. - 50 прим. - ISBN 978-966-981-134-9
8. Тулянцева А.А. Суржина Нонна Андріївна. https://vue.gov.ua/Суржина,_Нонна_Андріївна
9. Цвітінська М. лауреатка міжнародних конкурсів. <https://opera.lviv.ua/type/operna-trupa/>

УДК 7(477.63)

<https://doi.org10.31652/978-617-UAWCS-2025.24>

Л.М.Царенко

викладач кафедри мистецьких дисциплін

КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені
Михайла Грушевського»

м. Бар

e-mail: morozmaya@ukr.net

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА В ПЕРІОД ВІЙНИ

Анотація. У статті аналізується розвиток українського мистецтва в умовах війни, його роль у формуванні національної свідомості, підтримці духу народу та збереженні культурної спадщини. Розглянуто вплив війни на художню творчість, трансформацію мистецьких напрямів та поєднання мистецтва з актуальними соціально-політичними процесами. Проаналізовано творчість сучасних митців, які працюють у різних жанрах — від живопису до цифрового мистецтва — з метою відображення реалій війни.

Ключові слова: українське мистецтво, війна, національна свідомість, культурна спадщина, актуальне мистецтво.

Abstract. The article analyzes the development of Ukrainian art in wartime, its role in the formation of national consciousness, supporting the spirit of the people and preserving cultural heritage. The impact of war on artistic creativity, the transformation of artistic trends and the combination of art with current socio-political processes are considered. The work of contemporary artists who work in various genres - from painting to digital art - is analyzed in order to reflect the realities of war.

Keywords: Ukrainian art, war, national consciousness, cultural heritage, current art.

Війна є одним із найгостріших випробувань для суспільства, яке впливає не лише на політичні та економічні аспекти життя, але й на культуру та мистецтво. В умовах війни мистецтво набуває нових функцій - стає способом протесту, засобом рефлексії, документуванням історичних подій та способом підтримки національної ідентичності. Українське мистецтво в період війни відображає не лише біль і втрати, але й незламність духу, надію на перемогу та прагнення до збереження культурної спадщини.

Розпочавшись в Україні у 2014 році з анексії Криму та військових дій на Донбасі, а також із повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, війна стала переломним моментом для українського суспільства. Вона вплинула на всі сфери життя, зокрема на мистецьку діяльність. Мистецтво стало не лише відображенням реалій війни, а й потужним засобом культурної дипломатії, який сприяє формуванню позитивного образу України у світі.

Не є секретом, що не всі види творчості є зрозумілими від першого знайомства з ними, проте епохальні події, що його супроводжують, роблять людину учасником цих подій та тригерами її почуття. На що, власне, і покликане саме мистецтво. В різний період трансляція почуттів різнилася символізмом, притаманним для свого часу. Для того, щоб приховати свою думку від політичних переслідувань, наприклад, митці доби Ренесансу використовували

пентіменто (від італ.) – приховані знаки, що досі трактуються дослідниками. За подібними символами інколи стоять справжні історії супротиву режимам, що не знали відвертої свободи слова, а мусили це приховувати в своїх творах. Митці завжди відчують зміни гостріше за інших, і можуть сформулювати сенси там, де інші тільки починають підбирати слова.

Дослідження розвитку українського мистецтва в період війни є важливою темою, яку вивчали різні науковці та мистецтвознавці. Один із вагомих внесків у цю сферу зробила Аліса Ложкіна, історикиня українського мистецтва, арт-критикиня та кураторка. У своїй книзі «Мистецтво України» вона аналізує розвиток українського мистецтва від зародження модернізму на початку XX століття до сучасності, включаючи періоди війни та політичних потрясінь.

Крім того, у статті «Мистецтво під час війни: з якими викликами стикаються українські художники» розглядаються рефлексії сучасних митців на події війни та їхній вплив на творчість. Художники продовжують творити, фіксуючи свої переживання на полотні, що допомагає не лише висловити особисті емоції, але й донести до глядачів реалії воєнного часу.

Також варто відзначити дослідження, присвячені діяльності Національної спілки художників України (НСХУ) у розвитку та популяризації сучасного українського мистецтва. НСХУ не лише підтримує митців, але й сприяє формуванню та популяризації художніх досягнень, творчих пошуків і новацій, які репрезентують сучасне українське мистецтво.

Ці дослідження та публікації висвітлюють різні аспекти розвитку українського мистецтва в умовах війни, підкреслюючи його стійкість, адаптивність та здатність відображати національну ідентичність навіть у найскладніші часи.

Основна мета статті – дослідити розвиток українського мистецтва в умовах війни, його роль у відображенні соціально-політичних реалій, формуванні національної ідентичності, підтримці морального духу народу та культурної дипломатії. Стаття спрямована на аналіз форм мистецького висловлювання, які виникають у воєнний час, а також на вивчення впливу війни на художню творчість сучасних українських митців.

Завдання статті передбачають: характеристику соціально-політичного контексту, в якому розвивається українське мистецтво в період війни, та визначення його впливу на художню творчість; аналіз функцій мистецтва під час війни, такі як документування історичних подій, форма протесту, терапевтичний вплив, збереження національної ідентичності та культурна дипломатія; вивчення форм мистецького висловлювання, що виникли у відповідь на воєнні події, зокрема живопис, графіка, фотографія, вуличне мистецтво, музика та перформанс; розгляд творчості окремих українських митців, які працюють у різних жанрах, та їхнього внеску у висвітлення реалій війни та формування громадської думки; дослідження впливу мистецтва на суспільну свідомість – як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, його здатність досягати культурної дипломатії та привертати увагу до подій в Україні; оцінка ролі мистецтва у збереженні культурної спадщини та національної пам'яті, а також його значення для майбутніх історичних досліджень.

Реалізація цих завдань дозволяє поглибити розуміння важливості мистецтва в умовах війни, його впливу на суспільство та культурне життя, а також сприяє усвідомленню ролі митців як свідків і коментаторів подій, що визначають сучасну історію України.

Війна – найбільше зло, яке безжально закарбовує свої криваві сліди в душі та на тілі, в історії та мистецтві. Мистецтво не може в прямому сенсі стримати ворога, але воно безперечно має іншу силу. Інтенсивність емоцій та божевільність подій вивільняється на полотна або, навпаки, знерухомлює, сковує ментально в кайдани.

Хтось з митців через мистецтво документує події, їздить на передову до військових, у понівечені обстрілами міста; хтось заглиблюється у витоки нашої культури й знайомить з нею світ; хтось відкриває в собі нові таланти й знаходить духовний прихисток у малюванні; хтось через мистецтво не дає забути собі та іншим про дрібні буденні радощі життя, які інколи виконують роль наших ментальних стовпів; хтось дає волю емоціям, які випалюють

все всередині і які неможливо передати словами; хтось збирає донати, продаючи своє мистецтво і допомагає Збройним Силам України боротися з російською загарбницькою навалою.

Мистецтво під час війни виконує місію культурної зброї, яка протистоїть спробам знищити національну самобутність. Воно допомагає долати внутрішні переживання, піднімає моральний дух, об'єднує націю та презентує Україну світу як державу з багатою культурною спадщиною.

У період війни мистецтво виконує різноманітні функції, які охоплюють як індивідуальні потреби митців і глядачів, так і ширший соціально-політичний контекст. Війна трансформує роль митця: він стає не лише творцем, але й свідком подій, носієм колективної пам'яті та голосом суспільства. Мистецьке висловлювання в умовах війни набуває особливої гостроти, впливу та значущості, відображаючи трагедії, біль, спротив і надію.

Серед функцій мистецтва під час війни варто виокремити наступні [1, с. 37]:

1. *Документування реальності.* Мистецтво виступає альтернативним джерелом документування воєнних подій, особливо коли традиційні медіа можуть бути обмежені або контрольовані. Художники, фотографи, графічні дизайнери створюють візуальні хроніки, що фіксують трагедії, героїзм і повсякденність життя в умовах війни.

Мистецтво фотографії виступає в якості миттєвого свідчення подій. Наприклад, роботи Євгена Малолетки та Мстислава Чернова, які документували облогу Маріуполя, стали відомими на весь світ, показуючи жахи війни та силу людської витривалості.

Живопис і графіка створюють художні інтерпретації подій війни через персональні відчуття митців. Наприклад, роботи Катерини Косьяненко, яка через свої картини відображає реалії життя українців під час війни.

2. *Форма протесту та опору.* Мистецтво стає потужним інструментом вираження протесту проти агресії, воєнних злочинів та насильства. Воно може транслювати сміливі меседжі, що мобілізують суспільство на спротив, а також звертають увагу світової спільноти на несправедливість. Зокрема, стріт-арт (вуличне мистецтво) є миттєвою реакцією на події. Мурали на стінах міст України, наприклад, роботи Саші Корбана, несуть потужні патріотичні та антивоєнні меседжі.

Графічний дизайн, насамперед, плакати й ілюстрації, використовуються в соціальних мережах для швидкого поширення протестних ідей. Ілюстрації Олександра Грехова містять гостру сатиру, викривають агресора і надихають на боротьбу.

3. *Терапевтична функція.* Мистецтво виконує роль психотерапії для тих, хто переживає травму війни. Створення художніх творів допомагає виразити складні емоції, подолати шоківі стани та знайти внутрішній баланс. Арт-терапія є важливою складовою психологічної підтримки як для військових, так і для цивільного населення.

Арт-терапія проводиться в реабілітаційних центрах для військових та постраждалих від війни. Терапевтичні майстер-класи допомагають учасникам висловлювати емоції через малювання, ліплення чи музику.

Проекти з художниками-переселенцями передбачають спільні творчі сесії для підтримки тих, хто був змушений залишити рідний дім через війну.

4. *Збереження національної ідентичності.* Мистецтво під час війни підтримує національну ідентичність, сприяє збереженню культурної спадщини та протидіє спробам асиміляції. Через символіку, кольори, образи митці підкреслюють українську самобутність і багатство національної культури.

Так, в музиці спостерігаємо використання народних мотивів та пісень. Наприклад, гурт «ДахаБраха» поєднує автентичний спів із сучасними аранжуваннями, демонструючи зв'язок із традиціями.

Роботи образотворчого мистецтва натхненні народними символами, вишивкою, орнаментами, які стають своєрідним культурним кодом.

5. *Культурна дипломатія.* Мистецтво стало важливим інструментом культурної дипломатії, спрямованим на привернення уваги світової спільноти до подій в Україні. Митці

беруть участь у міжнародних виставках, фестивалях, організовують благодійні заходи на підтримку України.

Міжнародні виставки, зокрема експозиції українських митців у Лондоні, Берліні, Нью-Йорку демонструють світові правду про війну та зміцнюють підтримку України.

Щодо музичних перформансів, назовемо участь гурту «Kalush Orchestra» на Євробаченні-2022, що привернуло увагу мільйонів людей до України [3, с. 56].

Війна спонукає і до нових форм мистецького висловлювання у наш час.

Картини та графічні роботи митців відображають особисті переживання війни. Їхні роботи часто використовуються як плакати протесту або виставляються на благодійних аукціонах.

Фотографія документує миттєвість війни, її реалії та наслідки. Знімки зруйнованих міст, портрети військових та постраждалих людей стають символами війни.

Стріт-арт (вуличне мистецтво) відображає настрої суспільства, виражає протест і надію. Графіті часто з'являються як миттєва реакція на воєнні події.

Музичні композиції, створені в умовах війни, не лише піднімають бойовий дух, але й стають голосом спротиву. Пісні гуртів «Океан Ельзи», «Антитіла» набули статусу народних гімнів.

Соціальні мережі стали майданчиком для поширення графічного дизайну, ілюстрацій, анімацій, які доносять інформацію про війну до світової аудиторії [2, с. 45].

Функції та форми мистецького висловлювання в умовах війни демонструють силу українського мистецтва протистояти руйнуванню, зберігати національну ідентичність та відстоювати правду. Воно стає свідком, документом і терапевтом, формуючи колективну пам'ять і голос народу. Мистецтво в умовах війни – це не просто естетичний прояв, а життєво необхідний інструмент боротьби, який транслює правду світу та зміцнює силу духу нації.

Таким чином, українське мистецтво в період війни стало не лише способом самовираження митців, а й інструментом культурної боротьби, спрямованим на збереження ідентичності, формування національної свідомості та привернення уваги міжнародної спільноти. Воно є важливим джерелом для майбутніх історичних досліджень, збереження пам'яті про події війни та боротьбу за свободу України. Мистецтво війни перетворюється на голос, який неможливо заглушити, бо він несе правду про незламність і силу українського народу.

Список використаних джерел:

1. Грехов О. Візуальна хроніка війни: українські митці про трагедію та надію. Київ: Мистецтво, 2023. 230 с.
2. Корбан С. Мистецтво спротиву: стріт-арт як протест. Харків: Фоліо, 2023. 112 с.
3. Примаченко М. Символи незламності: мистецтво проти війни. Львів: Свічадо, 2022. 150 с.